

तुर्व हिंसायां भ्वा० पर० सक० सेट् । त्वर्वति अत्रवीर्त् । तुर्वतुः
“इत्वं यादिन्द्र तूर्वसि” ऋ० ८।६६।६ । “तूर्वस्ये
सहस्रच्छेष्टमश्विनोरवः” ऋ० ८।६।१२ । तूर्वस्ये ।
हिंसने”भा० ।

तुर्वणि त्रि० तूर्णं वहुते वन् संभक्तौ इन् प्रथो० । तूर्ण-
संभक्तिरि “तूर्वणिरहा विश्वेव तूर्वणिः” ऋ० १।१२०।६ ।
“तूर्वणिसूर्णवनिः क्षिप्रं संभक्ता तूर्वणिसूर्णवनि-
रिति निरुक्तम् (६।१४४) भा० ।

तुर्वश पु० न्यपभेदे । “त्वमाविष नर्यं तुर्वं यदम्” ऋ०
१।५।४।६ । “नर्यादीन् हि रात्रः”भा० । “उत त्या तुर्व-
शायदू अस्नातारा शचीपतिः” ऋ० ४।२०।१७ ।

तुर्वशे अव्य० अलिके निकटे निघण्टुः ।

तुर्वसु पु० ययातिरुपपुत्रभेदे । “अन्वत्क्लात् प्रजां सर्वां यया-
तिरपराजितः । तस्य पुत्रा महेश्वासाः सर्वे ससुदितायुषैः ।
देवयान्यां महाराज ! शर्माशयाञ्च जज्ञिरे । देवयान्या-
सजायेतां यदस्तुर्वसुरेव च । इह्युश्चातुश्च पूरुश्च शर्मा-
शयां प्रजिज्ञिरे” भा० व्या० ७५ अ० तस्मै ययातिशायकथा
यथा । “तुर्वशो ! प्रतिपद्यस्व पापमानं जरया सह ।
यौवनेन चरेयं वै विषयांस्तव पुत्रक ! । पूर्णं वर्षसहस्रे तु
धुनर्दास्यामि यौवनम् । खञ्जैव प्रतिपत्स्यामि पापमानं
जरया सह । तुर्वसुस्वाच । न कामये जरां तात !
कामभोगप्रणाशिनीम् । बलरूपान्तकरणीं बुद्धिप्राणप्र-
णाशिनीम् । ययातिस्वाच । यत्त्वं मे हृदयाज्जातो
वयः खं न प्रयच्छसि । तस्मात् प्रजाससुच्छेदं तुर्वसो !
तव यास्यति । सङ्कीर्णाचारधर्मेषु प्रतिबोभचरेषु च ।
पिशिताशिशु चान्येषु मूढ ! राजा भविष्यसि । गुरुदार-
प्रसक्तेषु तिर्यग्योनिगतेषु च । पशुधर्मिषु पापेषु
क्लेच्छेषु त्वं भविष्यसि” ८४ अ० । [ऋ० १।२६।१८

तुर्वीति पु० राजर्षिभेदे । “इहद्रथं तुर्वीति दस्यवे सहः” ।
तुल उन्माने वा चुरा० उभ० पक्षे भ्वा० पर० सक० सेट् ।
तोलयति ते तोलति अटुतुलत् त । “पतिष्यति क्षितौ-
भानुः पृथिवीं तोलयिष्यते” भट्टिः । तुलयतीति तु तुला-
शब्दात् षिच् । “अन्नःसारं घनतुलयितुं नानिहः शक्यति
त्वाम्” “अन्नस्रोयं मणिययभुवस्तुङ्गमभ्रं लिहायाः
प्रासादास्त्वांघन ! तुलयितुमलं यत् तैस्तैर्विशेषैः” मेघ० ।
“तुलयति स विभोचनतारकाः” भाषः । “नक्तन्दिनैस्तुलि-
तकतिमभक्तिशोभाः” रघुः ।

उदु+उत्+क्षिप्य तोलने । उत्तोलयति ।

तुलभ पु० तुरेण वेगेन भाति भा-ड रस्य लः । आयुधजी-
वीसंघभेदे । ततः दामन्या० स्वार्थे क् । तुलभीय तदर्थे ।
तुलसारिणी स्त्री तुरेण वेगेन सरति स्त-षिनि ङीप् ।
तस्ये शब्दभा० ।

तुलसी स्त्री तुलां सादृश्यं स्थिति सो-क गौरा० ङीष्
शकन्ध्वा० । खनामख्याते वृक्षभेदे । “यस्या देव्यास्तुला
नास्ति विश्वेषु चाखिलेषु च । तुलसी तेन विख्याता”
शब्दार्थचि० देवीभाग० उक्तनिरुक्तौस्तथास्तथात्वम् ।
“तुलसी कटुका तिक्ता हृद्योष्णा दाहपित्तहृत् । दीपनी
कुषकच्छास्त्रपार्श्वरुक्कफवातजित् । शुक्ला कृष्णा च तुलसी
युष्मैस्तुल्या प्रकीर्त्तिता” भावप्र० तद्गुणा उक्ताः

तुलसामाहात्म्यं यथा । “ब्रह्मोवाच । तुलस्याः ऋषु
माहात्म्यं पापघ्नं सर्वकामदम् । यत्पुरा विष्णुना प्रोक्तं
तत्ते वक्ष्याम्यशेषतः । सम्प्राप्तं कार्तिकं दृष्ट्वा नियमेन
जनार्दनः । पूजनीयो महद्भिश्च कोमलैस्तुलसीदलैः ।
दृष्ट्वा स्मृष्ट्वा तथा ध्याताः कार्तिके नमिताः पश्चिंताः ।
रोपिताः सेचिताः नित्यं पापं हन्ति युगार्जितम् । अष्टधा
तुलसी यैस्तु सेविता द्विजसत्तम ! । युगकोटिसहस्राणि
ते वसन्ति हरेरटं ह्ये । रोपिता तुलसी यावत् कुरुते
मूलविस्तृतिम् । तावद्दुयुगसहस्राणि तनोति सुकृतं हरिः ।
तुलसीदलपुष्पाणि योदद्याद्दरये सुने ! । कार्तिके सकलं
पापं सोऽत्र जन्मार्जितं दहेत् । रोपिता तुलसी
यावत् वर्द्धते वसुधातले । तावत्कल्पसहस्राणि विष्णु-
लोके महीयते । यत्फलं सर्वपुष्पैश्च सर्वपत्रेण यत्-
फलम् । तुलस्यास्तद्वलार्द्धेन पुण्यं स्याद्विष्णुपूजने ।
तुलसीगन्धमादाय यत्न गच्छति मारुतः । दिशोदश
पुनात्याशु भूतयामांश्चतुर्विधान् । तुलसीकाननोद्भूता
ह्याया यत्न भवेन्मुने ! । तत्र आङ्गं प्रदातव्यं पितृणां
दृष्टिहेतवे । तुलसीवीजनिकरो यस्मिन् पतति वै सुने ! ।
तत् स्थानं परमं ज्ञेयं पितृणां प्रीतिवर्द्धनम् । यस्मिन्
गृहे द्विजश्रेष्ठ ! तुलसीतल्लक्षिका । तत्रैव नोपसर्पन्ति
भूतले यमकिङ्कराः । तुलसीशक्तिकालिप्रो यदि प्राणान्
परित्यजेत् । यमेन नेक्षितुं शक्तो सुकृतः पापशतैरपि ।
तुलसीशक्तिकालिप्रं ललाटं यस्य दृश्यते । कुलं
स्य श्रुति नो तस्य कलिर्न निवरोत्तम ! । यः कश्चित्तुलसी-
मूले कार्तिके केशवप्रियः । दीपं ददाति विप्रेन्द्र !
स लभेद्वैष्णवं पदम् । तुलसीकाननञ्चैव गृहे यस्यावति-
ष्ठते । तद्गृहं तीर्थभूतं हि नायान्ति यमकिङ्कराः ।